

BUITEN

15^E JAARGANG N^O. 44.

ZATERDAG 29 OCTOBER 1921.

PAUW.

Naar de tekening van Sj. Kuperus.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

PAUW, NAAR DE TEEKENING VAN SJ. KUPERUS ILL.	BLZ. 517
LIEN (17), UIT HET FRANSCH VAN ANDRÉ LICHTENBERGER, VERTAALD DOOR E. A. C. BUNK	518
IETS OVER HATTEM, DOOR S. K., GEÏLL.	BLZ. 520—523
FRIESCHE EN WESTFRIESCHE FOLKLORE, DOOR J. SCHUITEMAKER CZ.	BLZ. 522
VERGEZICHTEN, DOOR G.	524
WIJNOOGST, DOOR H., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 524—527
LEVEN EN STRIJD IN DE WILDE NATUUR (4), DOOR F. ST. MARS, GEAUTORISEERDE VERTALING VAN S. J. BARENTZ—SCHÖNBERG	BLZ. 526
HUISJE AAN HET MARKTPLEIN TE VEERE, ILL.	528
BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.	

Men geheve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

LIEN.

(17) *Uit het Fransch van* ANDRÉ LICHTENBERGER.

DANKBAARHEID.

JACK heeft z'n houten sabel aan z'n zij en in z'n hand z'n blikken pistool.

Op z'n hoofd heeft hij een reusachtigen papieren steek. Hij is de ridder zonder vrees, die in het betooverde woud het teere prinsesje Lien beschermt. Hij zet zijn hakken diep in den grond. De bast der dennen vliegt in splinters onder zijn woeste slagen. Z'n krijgshaftig gezicht ontroert Lien, die haar arm tegen dien van den held drukt.

„En zou je me ook verdedigen, als een echte roover mij aanviel, een leeuw... een reus?”

Opgewonden door z'n eigen moed, 't voorhoofd gefronst, stemt Jack met dreigende lip, onverschrokken toe. Dan slaat Lien haar armen om hem heen en hangt in verrukking aan z'n hals, terwijl ze fluistert:

„O, wat ben je lief om zoo te jokken.”

KLEINE GESPREKKEN.

Ze zijn aan 't redeneeren.

„Als ik groot ben,” zegt Jack, „word ik generaal. En jij?”

„Ik ga trouwen,” zegt Lien.

Maar Jack, die nog een beetje boos is over een ruwen uitval van zoeven, antwoordt:

„O, niemand zal je hand vragen.”

„Wel waar,” bestrijdt Lien hem. „Ik ben een mooi meisje.”

En ze kijkt zoo ondeugend, net zooals gisteren de slagersongen Louise aankeek, dat Jack er verlegen van wordt en voor haar bloost.

* * *

Jack vraagt:

„Kom je morgen bij ons?”

Lien denkt even na en antwoordt:

„Neen.”

„Waarom niet?”

„Omdat ik straf zal hebben.”

„Ben je ondeugend geweest?”

Lien antwoordt verontwaardigd:

„Ik ben heelemaal niet ondeugend geweest, want ik heb vijf cent gekregen.”

Jack is verbaasd. Lien wil hem wel inlichten.

„Vanmiddag ken ik m'n lessen niet.”

„Maar je hebt best tijd om ze te leeren.”

Lien zegt onverschillig:

„Ze zijn heel moeilijk, ik zou er hoofdpijn van krijgen, denk ik en ze toch niet kennen. Daarom probeer ik 't maar liever niet; en bovendien hebben jullie altijd boterhammen met honing: daar word ik misselijk van... Maar ik dank je toch wel voor je uitnodiging.”

* * *

Er wordt thee gedronken. En onder het knabbelen van de toasts, bespreken de groote menschen de verschrikkingen van den Russisch-Japanschen oorlog. Voor een enkelen keer aandachtig, vergeet Lien er door te eten en luistert met half open mond.

En alhaar oom haar zoo in gedachten ziet, vraagt hij haar:

„Wel, Lien, wat denk jij ervan?”

Lien rilt, frons het voorhoofd en zegt vastberaden:

„Als ik groot ben, zal ik den oorlog doodmaken.”

Ja, Lineke, dan moet je groot zijn, heel groot.

DE MOED.

Jack en Lien loopen in den tuin. Er beweegt iets in den rand van een bloembed. Ze komen dichterbij en bukken zich. Lien geeft een gil van schrik.

„Een pad!”

En ze gooit zich in de armen van haar neefje en roept:

„Verdedig me!”

Het is niet alleen om het prettige gevoel zich tegen hem aan te drukken en zich te laten beschermen. Ze is werkelijk bang voor het vieze beest.

Maar Jack, die beter op de hoogte is, zegt haar, dat de pad onschadelijk is en hij durft haar met een stokje aanraken. Toch fluistert Lien bewonderend:

„Wat ben je moedig!”

Want niet haar verstand, maar haar instinct leidt haar gevoelens. Ze is niet bang voor de pad, omdat die haar kwaad zou kunnen doen, maar omdat 't een leelijk beest is.

* * *

Iederen morgen gaat papa met Lien en haar neefje Jack baden. En iederen morgen zijn de fasen van de plechtigheid dezelfde. Lien huppelt het water in met sprongen van een jongen hond onder luidruchtig vreugdegekrijsch. En Jack volgt haar een beetje bleek en gaat slechts weifelend de zee in. Als Papa ze beiden aan de hand houdt en ze met elkaar over de golven springen, zegt Lien altijd: „Verder, verder,” en vindt het leuk als een golf in schuim uiteenspat en over haar hoofd slaat. En daarentegen trekt Jack zijn oom naar de kust, doet zijn best niet onder te komen en ademt vrijer als hij weer aan land is. Dagelijks ondergaat dus Jack's moeder een kleine vernedering, dat haar zoon, toekomstig militair, niet dapper is en Lien's moeder constateert niet zonder genoegen de moedige zorgeloosheid van haar dochttertje. En beiden zijn ze matige psychologen. Want Lien is niet bang voor de zee, omdat ze in haar onbedachtzaamheid geen idee heeft van haar onmetelijke kracht. Zij is niet moedig, zij is onbewust. Terwijl Jack, met z'n overleg, begrijpt hoe nietig hij is, vergeleken bij de ontketende furie der golven. Slechts ten koste van een inspanning van den wil durft hij ze trotseeren. Hij is bang en daarom is hij moedig.

DE BLOEMEN.

Ganichon en Roland zijn de twee ezels, waarop Lien en Jack wel eens rijden. Aan den overkant van den weg is een soort heideveld, waar groote bossen distels groeien. Lien en Jack hebben van hoogerhand verlof gekregen ze te plukken om ze hun vrienden aan te bieden. Ze hebben hun ijzeren schoppen en hun kruiwagens gehaald en nu zijn ze aan 't werk. 't Is geen alledaagsch werkje. Het houdt het midden tusschen jacht en gevecht.

De distels bieden een krachtigen weerstand aan de pogingen van hun aanvallers. De taai stengels bieden lang het hoofd aan ongeofende krachtsinspanning. En ieder oogenblik prikken heel puntige dorens een arm of een been. Dit werk gaat dan ook met veelvuldige uitroepen gepaard. Lien slaat de vijanden met triomfkreten neer en als Achilles hoont ze schaamteloos hun opeengehoopte lijken. Maar Jack beschouwt

spijtig zijn ontvelden arm. Zeker heeft hij plezier in 't spel, maar Ganichon's middagmaal met zijn bloed betalen... dat is een beetje duur. Bovendien houden ezels misschien evenveel van iets anders. Daar staan prachtige bosjes korenbloemen en muurbloemen... Jack strekt den arm uit... Maar Lien's stem schettert in z'n ooren:

„Wat doe je?”

Jack richt zich verwonderd op. Fier als een jonge haan, werpt Lien een vertoornen blik op haar neefje en ze zegt met een van verontwaardiging trillende stem:

„Ik wil niet, dat je die arme bloemen plukt, die zich niet kunnen verdedigen: dat is erg laf.”

En Jack is ervan overtuigd, dat ze hem als hij toch doorgaat zal aanvliegen. Ter wille van den vrede is Jack niet koppig en keert met een zucht tot de distels terug.

Rechtstreeks afstammend van de eerste bedenkers der goden, verspreidt Lien het krachtige leven, dat haar bezielt, om zich heen en verpersoonlijkt ze de natuur, die haar omgeeft. Eertijds waren er de nereïden, dochters der zee, de woudbinnen in de holle eiken en duizend landgodjes, die een rol speelden in het buitenleven. De murmelende golfjes zijn voor Lien trouwe, speelsche kameraadjes. Ze spreekt vriendelijk tegen de oude, bemoste stammen. En onder de ontelbare planten in de weiden en tusschen het lage hout, onderscheidt zij degene, die haar vijandinnen zijn en die zij mag neerslaan en de andere, die zwakke, schuwe vriendinnen zijn, die zij moet beschermen. Zoo verschijnt de natuur aan Lien uiterst rijk vol verscheidenheid en leven. En daardoor komt het dat zij, die zoo gauw genoeg heeft van het prachtig speelgoed dat ze krijgt, iederen dag nieuwe vreugde vindt in het spelen in den tuin tusschen de vlinders, die haar broertjes en de madeliefjes, die haar nichtjes zijn.

AFSCHEID.

Jack zegt tegen Lien:

„Morgen gaan we weg.”

Lien schudt peinzend 't hoofd:

„Wat zal ik huilen!”

En als ze zich haar malle, gezwollen, schreiende gezicht voorstelt, kan ze niet nalaten te lachen. Maar haar gezicht betreft opnieuw.

„Zie je, ik zal zwemmen in tranen. Nooit zal ik zoo gehuild hebben. Ik weet niet, hoe ze me zullen moeten troosten... Tenminste als...”

Ze houdt op, denkt even na en vervolgt peinzend:

„Als ik dat sproeiwagentje uit den bazaar niet krijg.”

Misschien zou hier de een of andere domoor aanstoot aan nemen. Jack voelt diep, hoe vleidend een verdriet is, dat alleen zóó'n geschenk kalmeeren kan. En Jack is bewogen. Hij heeft gelijk. Lien's wanhoop zal oprecht zijn.

Maar ze weet bij ondervinding, dat die niet eeuwig is. En haar zieltje, dat vrij is van valsche schaamte, ziet zonder schroom naar de middelen die het kunnen verzachten.

XXIII. DE LOCOMOTIEF.

't Is vandaag een heel slechte dag geweest. Er zijn er veel, die niet schitterend zijn. Maar zulke afschuwelijke tel je er toch niet bij dozijnen. Van vanmorgen af ging alles verkeerd. Wat zal ik zeggen? Als je slecht gehumeurd bent, valt er niet tegen te vechten. Lien heeft er dan ook niet tegen gevochten. Ze had nauwelijks de oogen open, of ze had al lust onaangenaam te zijn. En den heelen dag door heeft zij er haar hart aan opgehaald.

Ten eerste wilde ze zich niet aankleeden, onder voorwendsel, dat het regende. Nu moet je weten, dat de kamer vol zon was. Tevergeefs wilde Bertha haar de waarheid doen erkennen: Lien verklaarde koppig:

„Het regent, ik wil niet opstaan.”

En toen Bertha aanhield, heeft ze haar tal van beleedigen naar 't hoofd geworpen.

Ze is pas uit bed willen komen, toen Bertha de deur opendeed om Mama te roepen. Ze heeft zich met zeer veel tegenstribbelen laten aankleeden en maakte de taak van haar kindermeid met leedvermaak moeilijker. Ze heeft een van haar pantoffels in het bad laten vallen en opzettelijk het borduursel van haar onderrok gescheurd. Bij het ontbijt zei ze, dat de chocolade aangebrand was en gooide ze er de helft van om.

Aan 't strand maakte ze haar schop weg, brak die van Bobby, gooide zand naar andere kinderen. Thuis luisterde

ze met een boos gezicht naar het verhaal van haar zonden, ontkende ze niet en hoorde onverschillig, hoe Mama zei, dat ze geen dessert kreeg. Ze merkte alleen op:

„Bertha had al gezegd, dat ik 't niet kreeg voor het aankleeden; 't kan me dus niet schelen.”

Dat kostte haar een draai om haar ooren, die vlug werd afgeschreven op de winst- en verliesrekening. Ze heeft trouwens de schande niet behoeven te verdragen, 't dessert haar neus voorbij te zien gaan. Ze werd van te voren al de kamer uitgezet. Onder het begin van den maaltijd heeft ze, ondanks de aanwezigheid van de oude mevrouw Linois en verpletterende blikken van Mama, gegeten als een zwijn, balletjes van broodkruim gemaakt, zitten neuriën, en stekelige opmerkingen ten beste gegeven over de spijzen. En toen Louise met het vleesch binnenkwam, heeft ze zoo met haar vuist op tafel geslagen, dat de oude mevrouw Linois van schrik opsprong en haar bril verloor. Dat gaf den doorslag. Lien werd onherroepelijk de deur uitgezet en naar haar kamer gestuurd. In 't voorbijgaan probeerde ze Louise te knijpen om de sauskom te laten vallen.

Lien maakte zich haar eenzaamheid ten nutte met poppetjes te teekenen op haar ontledingschrift. Je hoeft niet te vragen, hoe de les ging op zoo'n dag. De ijsvogel heeft wanhopige evoluties gemaakt. Een half uur lang heeft Juf gestreden. En toen was zij overwonnen. Ze had geen vermaningen, geen berispingen, geen krachten meer. Gedurende de verdere les was ze somber, gelaten, verdrietig. Ondanks al haar pogingen, kon Lien haar niet meer vertoornen. En het vreemdste is, dat ze bij 't weggaan niet gebromd of gepreekt heeft. Ze zuchtte alleen diep en streek haar leerling over de wang met een eigenaardigen blik. Lien deed alsof ze lachte maar ze voelde zich niet op haar gemak. En pijnlijker werd ze getroffen door wat er volgde.

Bij het weggaan zag Juf Papa en Mama in den tuin en bleef staan. Lien zat tien pas verder naar hun gesprek te luisteren. Het zou straf regenen! Het dessert zou verdwijnen tot in ondenkbare tijden, centen afgenomen, donker hok of, wie weet, de zoo dikwijls beloofde en nooit gegeven straf, waaraan ongetwijfeld met vrees, maar misschien ook met een stille nieuwsgierigheid gedacht werd: een pak slaag met de vaderlijke hand op de juiste plaats.... Het leek Lien toe, of Papa er nadrukkelijk naar keek.

Maar 't was een vergissing. Niets van dat al. Juf is weg. Papa en Mama zijn alleen. Zij hebben ernstig gepraat. Ze hebben Lien in den tuin met haar poppenwagen laten spelen. Ze keken alleen van tijd tot tijd naar haar met een bedroefd gezicht.

Dus dezen keer is Lien sterker geweest dan iedereen. Beurt om beurt zijn Bertha en Louise en Juf bezweken... En Papa en Mama zelfs zijn onmachtig gebleken. Lien zegeviert. Zij is de baas. Ze kan er trotsch op zijn.

Ze kan er trotsch op zijn en toch voelt Lien zich niet erg op haar gemak. Laat zich misschien diep in haar opbruisend zieltje dat stemmetje hooren, waarvan men haar zoo dikwijls gesproken heeft, dat zij zoo graag zou hooren, dat haar moest beletten, zooveel dwaasheden te doen en dat jammer genoeg zwijgt? Ik geloof niet, dat 't juist dat is. Neen, Lien voelt zich niet op haar gemak, omdat volgens de natuurwet misdrijven bestraffing eischen en zij is verwonderd, eenigszins ontsteld over deze onderbreking van den natuurlijken loop der dingen. Zij is ondeugend geweest, daar valt niets tegen te zeggen; ze behoort dus nu gestraft te worden om de zaak weer te vereffenen. Dan zal 't voorgevallene begraven zijn, dan behoort het tot 't verleden en zal Lien al naar de omstandigheden weer in de gewone sleur vervallen of integendeel het pad der deugd bewandelen. Dan is het blad omgedraaid. Maar nu geen enkele straf uitgedeeld wordt heeft ze 't pijnlijk gevoel, dat 't blad niet omgedraaid is. Als ze Lien nu maar een flinke preek gaven of een hevig standje, zou 't haar opluchten. Om dat uit te lokken, vermeerdert Lien de misdrijven, plukt een roos in het verboden perk, trapt het gras heelemaal plat op twee meter afstand van haar ouders. Vergeefs! Ze schijnen haar niet te zien, ze praten maar steeds door. Lien voelt zich beklemd. Ze letten niet meer op haar, doen of ze niet bestond.

(Wordt vervolgd).

Verbetering. Onder de afbeelding van de Gorgeous-rozen op blz. 516 van het vorige nummer leze men in plaats van Haarlem: *Heerde*.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP DEN OUDEN MOLEN EN DE KERK TE HATTEM.

IETS OVER HATTEM.

ALS een der oudste, denklijk wel *het* oudste stadje van de Veluwe, ligt Hattem, in de Middeleeuwen ook wel Godsberg genaamd, in den noordoostelijken hoek van Gelderland, dicht bij het punt waar het riviertje de Grift zich in den IJssel stort.

Had Henri Havard, toen hij Zwolle en het Katerveen bezocht, zich die laatste rivier met de pont laten overzetten en hier den voet op Gelderschen bodem gezet, hij zou Hattem misschien ook tot „les villes mortes du Zuiderzee” gerekend hebben, ofschoon het nog een heel eind van de zee af ligt. Ook heden ten dage maakt het stadje nog zulk een indruk. Met zijne kleinburgerlijke physionomie, zijne typische oude huizen, bochtige straten en steegjes, ongelijk plaveisel; met de overblijfselen van de voormalige vestinggracht en stadsmuur, thans schilderachtig begroeid, met de gerestaureerde Dijkpoort, laatste van de vroegere stadspoorten, maakt het plaatsje aanstonds den indruk van oudheid en ouderwetscheid. Ongeveer 5000 zielen wonen er, die grootendeels leven van landbouw en nijverheid, o.a. steenbakkerijen, papier- en textielabrieken. De spoorweg heeft Hattem uit z'n isolement verlost; de lijn van Amsterdam naar Zwolle over Amersfoort en Harderwijk, en de lokalspoor tusschen Hattem en Apeldoorn komen hier samen. Toch is 't alsof de geest des verledens er nog rondwaart. Hier wijst men u een oud huis met een stoeptrap, dat de figuur van een middel-euwschen ridderhandschoen in den gevel draagt; daar het Tinnegat, waar in de 16de eeuw het versterkt kasteel, de Tinne, stond, elders een gedenksteen uit de 17de eeuw. En 't kon in Hattem spoken ook. De volksmond wist er te verhalen van een grooten, geheimzinnigen hond, Kladdergat genaamd, en van twee „witte wiven”, die er 's nachts gezien werden en de burgerij kwamen verontrusten.

Het stadhuis, op den hoek van de Markt en de Kruisstraat, is uit een architectonisch oogpunt juist niet een van de merkwaardigste gebouwen, want doordien de oude gevels in verschillende tijdperken gerestaureerd werden, vertoont het geheel weinig eenheid van stijl. Op een van die herstellingen schijnt het jaartal MDCCLXX te doelen; daarboven ziet men het stedelijk wapen; een schild van azuur met een

klimmenden leeuw, onder den staart een zespuntige ster, alles van goud met een hertogelijke kroon, rechts en links geflankeerd door een forsche leeuwenfiguur. Men vindt er een paar fraaie gilde-drinkhorens en het zilveren koningsinsigne van het vermaarde schuttersgild van St. Anna, zoodmede een vrij belangrijk archief.

Meer aandacht verdient de Grootte Kerk, die eenmaal het penseel van Bosboom waardig werd gekeurd en het motief leverde voor een van zijne bekende kerktafreelen. De toren, niet hoog, maar slank en gedeeltelijk van tufsteen opgetrokken, draagt evenals het aangrenzende deel van het gebouw, den stempel van de bouworde der 13de eeuw. Uit lateren tijd dagteekenen de overige deelen der kerk, die in haar geheel uitmunt door grootscheid en frischheid van lijn. Bij gelegenheid dat ze door wijlen dr. Cuypers uit- en inwendig gerestaureerd werd, kwamen onder de kalklaag aan de pilaren en gewelven fraaie muurschilderingen te voorschijn, die ten deele weer in den oorspronkelijken staat werden teruggebracht. In het koor treft men een steenen doopvont van hoogen ouderdom aan, en in het eigenaardig gevormde kapwerk van den toren, een oud klokkenspel. Oorspronkelijk bestond het uit 22 klokken, gegoten door meester Francoys Symon, en dagteekenende van het jaar 1634, toen de magistraat besloot om dit carillon te doen maken „tot ornament dezer Stadt”. Maar het duurde tot 1642 alvorens het voltooid was, en een later geslacht beleefde er weinig plezier van. Want door gebrek aan oordeelkundig onderhoud geraakte het allengs in verval. Aanvankelijk fungeerde als klokkespeler de schoolmeester, later de..... barbier, en van zulke technici zou het herstel gewis niet komen. In 1894 schreef F. A. Hofer: „Sinds jaren wordt het klokkenspel niet meer regelmatig bespeeld; in de laatste kwart eeuw werd, naar men ons verzekerde, de ton niet meer verstoken”. Sedert werd het zoo goed als onbruikbaar; de kerk vond wel een Cuypers voor hare muren en pilaren, maar geen Hemony voor haar klokkenspel.

Het orgel dateerde van het jaar 1507; het mocht alleszins zangrijk heeten, niet alleen in de pijpen, maar ook in de verzen waarmee de kast en de deuren beschreven waren. Ook

dit groote muziekinstrument geraakte door de kwalen des ouderdoms in verval, maar anders dan het klokkenspel kwam het door de kunst van den orgelmaker die kwalen weer te boven. Als eene gedachtenis aan die herstelling werd op een der openstaande deuren geschreven:

Door Gods lof uit te meten,
Was ick zoo heesch gekreten,
Dat myn keel schier stom,
In hooge ouderdom,
Naauwlycks geluit kon geven;
Tot dat het jaer van seven
En seventigh die quaal
Genas en d'zuivre taal.

De binnenzijde der deuren was beschilderd met een man met een fluit en een engelkopje, waaronder een latijnsche spreuk; voorts met een man met een harp en eene figuur van de Faam. De stad Hattem, die een barbier tot klokkenspeler aanstelde, schroomde ook niet om een glazemaker als schilder te gebruiken. Want onder dien fluitspeler en dien harpspeler, de Faam en het cherubijntje, stond geschreven:

Gerrit Robertsen, glazemaker,
Fecit.

In den toren hingen nog een merkwaardige groote luiklok en een kleinere dito, welke uitvoerig beschreven werden in *De Navorscher* van 1894. Maar in de kerk zelve bevond zich nog eene andere gedachtenis aan vroegere tijden in den vorm van een gedenkplaat, die in een der muren werd gemetseld. Daarmee bracht de stad Hattem hulde aan eene figuur, die wel de voornaamste plaats innam onder de mannen van beteekenis, binnen deze muren geboren, n.l. aan mr. Herman Willem Daendels, de „IJzeren Maarschalk”, die op 21 October 1762 te Hattem het levenslicht zag. Zijn bewogen levensloop, vóór dat hij door koning Lodewijk Napoleon tot gouverneur generaal van Ned. Indië werd benoemd, werd uitvoerig beschreven in de academische dissertatie van mr. I. Mendels. Zijne geruchtmakende loopbaan ving hij aan in zijne geboorteplaats, toen hij daar op 20 jarigen leeftijd van de hoogeschool te Harderwijk was teruggekeerd en zich aan het hoofd had gesteld van de beweging, welke een algeheelen ommekeer in het bestuur van de Republiek, m.a.w. eene revolutie beoogde. Hij richtte daarvoor een van die befaamde Exercitiegenootschappen op, welke men met meer recht insurgentenkorpsen had mogen noemen. Ondanks de talrijke rekesten van de Hattemer burgerij weigerde de stadhoudelijke regeering hem de functiën op te dragen van secretaris en gerichtsschrijver, welke zijn vader in 1784 had nedergelegd, en de jonge Daendels behoorde weldra tot een van de vurigste Patriotten, die zich tegen het gezag van het Oranjehuis keerden. Zijne houding en die van zijne partij was de aanleiding, dat Hattem en Elburg door de troepen der Republiek bezet werden, zoodat Daendels, wilde hij niet gearresteerd worden, de wijk moest nemen naar Zwolle. Na het herstel van het (door de Patriotten aangevochten) stadhoudelijk gezag, toen in 1787 de hertog van Brunswijk met een Pruisisch leger over de grens was gekomen, werd Daendels van de amnestie uitgezonderd en „voor eeuwig uit het gewest verbannen, sub poene van de doodstraf.” Hij week toen uit naar Frankrijk, maar niet voordat hij zijne verloofde, Elisabeth Reiniera van Vlierden, uit het ouderlijk huis te Hattem had ontvoerd, en haar in het Bentheimsche gehuwd.

Na de omwenteling van het jaar 1795 en de vlucht van den stadhouder naar Engeland keerde Daendels met het leger van Dumouriez uit Frankrijk terug en speelde in Nederland nog een groote rol op het staats-tooneel, totdat hij in staat werd gesteld om in Indië despoetje te spelen. Tot zijne (geenszins onbevleete) nagedachtenis werd in Augustus 1920 in de Ned. Herv. kerk de gedenkplaat geplaatst met het opschrift „Ter herinnering aan mr. H. W. Daendels, geb. 21 Oct. 1762 te Hattem, overl. 2 Mei 1818 te St. George d'Elmina”. Van zijne afstammelingen (hij had bij zijne vrouw E. R. van Vlierden niet minder dan elf kinderen) leven er nog verscheidene;

Foto C. Steenbergh.

STRAATJE IN HATTEM.

o. a. een op het landgoed de *Heezenberg* bij Hattem.

Ook aan vroegere historische herinneringen is het stadje tamelijk rijk; herinneringen welke opklimmen tot vóór het jaar 1300, toen Hattem (wellicht afgeleid van Hatto's heem) naar 't schijnt tot het kerspel van het nabijgelegen Gaedtsbergh behoorde. Het plaatsje kwam onder het bestuur van de hertogen van Gelre; het kasteel, wegens de zware muren en torens de Dikke Tinne genaamd, werd in 1404 door Reinald I gebouwd en in 1532 door Karel van Gelder versterkt. In 1672 werd Hattem belegerd door de troepen van den koning van Frankrijk en den bisschop van Munster, den befaamden Bommen-Berend, en moest zich overgeven. In 1673 trok die vijand echter weer af, na veel schade aan de vestingwerken veroorzaakt te hebben; ter gedachtenis aan dat beleg werd toen in de Hoenwaardsche poort een steen geplaatst met het opschrift:

Der Francen overmoed
Heeft alles omgevroet,
Casteel en poort en muer
Door sveevelachtigh vuer*),
Doch d'oppervooght van al
Versterck' dees stadt en wal.

Van dit beleg werd ook gewag gemaakt in het reisverhaal, ten jare 1740 uitgegeven over een uitstapje naar het land van Kleef. De reizigers, die uit Den Haag kwamen, logeerden bij hunne komst te Hattem in de *Oude Blauwe Engel* bij Monsr. van Laar en bezichtigden van daar uit de oude kazematten onder den stadswal, welke de Franschen in de lucht hadden laten springen. Voorts de overblijfselen van den versterkten steenen muur, die eenmaal de stad omringde en bij dezelfde gelegenheid werd „te schande geschoten en als

*) Zwavelachtig vuur: buskruit.

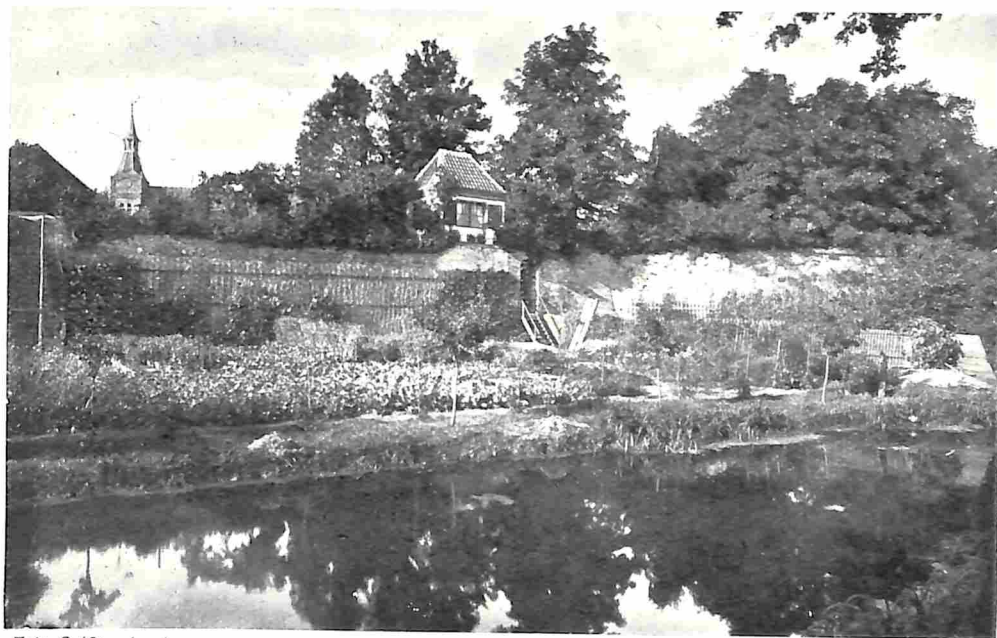

Foto C. Steenbergh.

OVERBLIJFSEL VAN DEN VOORMALIGEN VESTINGMUUR TE HATTEM.

HATTEM. OUDE WAL MET GEZICHT OP DE DIJKPOORT.

met kanonskogels doorboort." Het kasteel, de Tinne, was reeds vroeger beschadigd, n.l. in 1521, toen de graven van Egmont en Schenk uit naam van keizer Karel V de plaats belegerden, „beschietende dit kasteel onophoudelijk met 25 stukken zwaar geschut, totdat omverre viel — op de toeren na, die nog tegenswoordig in wezen is — waardoor de Hattemers genootsaakt wierden zig by verdrag over te geven."

De overblijfselen van kasteel en toren werden in 1777 geheel opgeruimd en op de plaats daarvan een plein, het Tinneplein of Tinnegat, aangelegd, rondom met eenvoudige huizen bebouwd. Thans vormt de grijze, verweerde muur, waarachter de tuinen der burgerij schuil gaan, en de half dichtgegroeide gracht aan zijn voet, nog een van de schilderachtigste punten van het stadje, evenals de gerestaureerde Dijkpoort als het voornaamste monument des verledens is aan te merken. De omstreken zijn vriendelijk en landelijk, met aan den oostelijken kant de grasrijke uiterwaarden, welke zich uitstrekken tot aan den IJssel-oever. Vroeger werd die strook tusschen de stad en de rivier de Homert genoemd, thans de Hoenwaard. In de nabijheid, onder Wapenveld, stond oudtijds het klooster Hieronymusberg, later Hulsbergen genoemd, waar zich thans nog eene boerderij van dien naam bevindt. In die streek, waar 't vroeger een „wilt en byster lant" was, treft men thans zulke moderne uitspanningen en pensions aan als de Kroon, Flip Hul, de Konijnenberg, en van afstand tot afstand fraaie villa's en optrekjes. Zoodat men ook hier aan de regels van Schiller indachtig wordt:

Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit,
Und neues Leben blüht aus den Ruinen.

S. K.

FRIESCHE EN WEST- FRIESCHE FOLKLORE.

NIET lang geleden werd in 'n artikel in „Buiten" aangegeven, hoe in verschillende streken van ons land het bekende Sint-Maartensliedje met verschillende variatiën gezongen wordt. Het is opmerkelijk, hoe het gebruik van de St. Maartensvuren nog altijd hier en daar voorkomt ten platte lande, en dat ondanks den alles nivelleerenden invloed der beschaving, de eigenaardige viering van het oude volksfeest op 11 November zich tot op onzen tijd heeft weten te handhaven. 'n Vijftig zestig jaar geleden gingen op dien dag des avonds de kinderen in West-Friesland met 'n uitgeholde roode biet, op 'n stok gezet, met 'n brandende kaars erin, bij de huizen langs en zongen daarbij het aloude St. Maartensliedje. Het bleek me uit de Enkhuizer Courant van 12 November 1.1., dat ook nu nog precies zóó als in m'n jongensjaren de lieve jeugd daarbij het volgende versje zingt:

Sinte Maartens veugeltje
Zit al op zijn keugeltje
Met z'n rooie rokje an,
Dat is Sinte Maartens man.
Sinte Maarten had een koe,
Hij had er hooi noch gras toe,
Allerheiligen wordt-ie geslagen
Met de moker op z'n kop
Hang hem aan de ballek op.
Koeien dragen horens,
Kerken dragen torens.
Torens dragen klokken,
Vrouwen dragen rokken,
Mannen dragen broeken,
Ouwe wijven dragen schortel-
doeken.

Ik weet niet, tot m'n spijt, wat schorteldoeken zijn. 1) In 'n versje, dat in Friesland gezongen werd en misschien nog wel wordt gezongen, vind ik het wood schorldoek. Het behoort bij 'n rondedans of „govert." Het liedje luidt als volgt:

Juffrou Trientsje, loop 's deur
Met jou witte schorldoek feur!

Kiek, wat kan sie swaaie,
Kiek, wat kan sie draaie.
't Is haar om een man te doen.
Met 'n pantoffel of 'n schoen,
'n Schoen met lange feters,
Achter woont boer Peters.
Sij is er geweest, sij komt er niet weer,
Sij krijgt 'n kneep in 'e mouwe
Van Douwe.
't Molentsje draait so sachjes om
Van Trientsje en Douwe beide,
Sij wille wel weer scheidde.
Trientsje staat al in de deur.
Met haar witte schorldoek feur.

Dit versje komt voor in „Lief en Leed in een klein wereldje" van Kerst Zwart. In dat zelfde boek vind ik ook eenige zeer eigenaardige versjes, die de kinderen opzegden, als zij gingen „omdeunen". In West-Friesland noemden we die soort van rijmpjes „aftelrijmpjes". Ze werden namelijk opgezegd, als er moest worden uitgemaakt, wie bij 't balspel zou beginnen, of bij 't krijgertjesspel 't „vangmannetje" moest wezen.

Vermakelijk is de onzin, 't dw. ze in de zinswendingen en grappig zijn de dartele gedachtenstronngen, die in zoo'n vers voorkomen. Maar hoe onzinnig die versjes ook zijn, de kinderen kenden ze beter en leerden ze vlugger nog dan de mooiste versjes op school. Opmerkelijk is, ook bij deze versjes, hoe, evenals bij de Sinte Maartensversjes in verschillende streken van ons land, variatiën voorkomen van het zelfde rijmpje.

Daar ze van eeuw tot eeuw bij mondelinge overlevering, zooals dat ook bij legenden voorkomt, bewaard gebleven zijn, hebben ze na verloop van tijd wijzigingen ondergaan. Soms zullen de kinderen de woorden niet verstaan of niet begrepen hebben en er dan maar wat van hebben gemaakt, waardoor allerlei vermakelijke onzin ontstond.

In West-Friesland b. v. werd (of wordt wellicht nog wel) opgedreund bij 't aftellen:

Ake-bake-bonekrake
Ieke-fieke-fij!
Dood ben ik of jij.
Uivertje-stuivertje-stof.
O-F, of!

Wie bij de laatste lettergreep werd aangetikt, die was dood en moet den kring verlaten. Wie 't langst bleef leven, werd „'t vangmannetje".

Dit zelfde versje nu komt in 't zoeven genoemde boek voor, zooals het in Friesland bij 't „omdeunen" wordt opgezegd:

Akke-bakke, klontjes knakke,
Witte hennen, roode fos,
Aar, taar, tos!

1) Hadde onze geachte medewerker dan eens een Nederlandsch woordenboek geraadpleegd. Schorteldoek is: schort, voorschoot.
Red.

'n Ander omdeun- of aftelversje komt ook zoowel in Friesland als in Noord-Holland (speciaal in West-Friesland) voor, maar al weer met variatie :

In Friesland :

Eun, deun, dik,
Seven kanne strik,
Eun, deun, bokkebaai,
Eun, deun, dik.

In West-Friesland :

Ein-dein-duppe,
Porceleine-kupke,
Porceleine-botterstang,
Ein-dein-dupke.
Rommelbosje, rommelbosje,
Eindeinda, karramirema
Karremire-isje-disje,
Eindeinda !

Ingel-de-zingelde-ziepedeza,
Repdie-repdie-knol !

'n Alleraardigst voorbeeld van 't verhaspelen van 'n vers is 't volgende, zooals dat in Friesland bij 'n rondedans der kinderen werd (of misschien nog *wordt*) gezongen :

Beau-chateau, komme danse,
Komme danse, Beau chateau,
Komme danse, fi-la-fo !...
Fer fan me liefe ranse,
Asjesee, asjesee, asjewoe!

Bij 't laatste woord gaan alle kinderen „op de hurken” zitten...

Het is gebleken, dat dit vers, waarschijnlijk in den Franschen tijd geïmporteerd, oorspronkelijk luidde :

Beau-chateau, comment
danser ?
Comment danser, beau-
chateau ?
Comment danser, comme
il faut ?
Faites-donc la révérence,
Asseyez, asseyez, asseyez-
vous.

Bij het zingen van den vierden regel, „Fer fan me liefe ranse”, maakten de kinderen allen hun „révérence”, zonder natuurlijk dit woord te kennen. Al waren dus in den loop der tijden de woorden verhaspeld, de buiging was gebleven.

Er waren in West-Friesland nog heel wat andere aftelrijmpjes in gebruik zooals b.v.:

Iene-miene-mutte
Tien pond grutte,
Tien pond kaas,
Iene-miene-mutte is de baas.

Dit zal natuurlijk ook 'n verbastering zijn, maar de oorspronkelijke beteekenis is me niet bekend.

Er waren ook wel langere versjes :

Onder 't stadhuis, daar ligt
'n muis.
Is meneer de Wit niet thuis?

Nee, meneer de Wit is uitgegaan
Raad eens wie hem tegenkwam?
Twee ijzeren mannetjes,
Twee ijzeren pannetjes.
Twee meisjes zonder ziel,
De ziel is in de hemel,
Zoo wit, zoo wit als zemel,
Zoo zwart als onze bonte koe.
Wie krijgt 't leste tipje toe?

Nog 'n ander, bizonder fantastisch :

Klein Kobusje, laat z'n paarden beslaan,
En laat ze op hooge bergen gaan.
Hooge bergen, diepe kuilen.
De dood die kan er wel in schuilen.,
Wil je me niet bemerken?
De dood ligt achter de kerken,
Achter de kerken ligt het zand.

DE DIJKPOORT TE HATTEM.

Je kunt het wel hooren in Engeland.
Engeland is gesloten,
De slootjes zijn gebroken,
Je kunt ze nog wel maken,
Van allerlei steenen en beenen
Met gouden haken.

Het schijnt me niet mogelijk, dat dit versje verband houdt met het continentale stelsel in den Franschen tijd, toen immers Engeland voor onzen handel gesloten was. Met „veel steenen en beenen” bij de douanen en met „gouden haken” (steen en been klagen en omkooperij) was er nog wel eens contact met de Engelschen te krijgen. *)

Bizonder aardig vind ik nog 'n versje, dat zoowel in Friesland als in West-Friesland bekend is. In Friesland luidt het:

Dag boer! Ik bin geen boer.
Wat bin je dan? Koopman.
Waar staat jou huis? Op Teensluis.
Wat hangt daaran? Een haantsje?
Hoe hiet jou frou? Adriaantsje.
Hoe hiet jou famke? 1) Eilamke.
Ho hiet jou jonkje? Lekkertonkje.
Hoe hiet jou feint? 2) Scheele Meint.
Hoe hiet jou faem? 3) Grootte madaam.

Het West-Friesche vers is langer en ook al weer anders:

Dag Jan! Ik hiet
gien Jan.
Hoe dan? Koop-
man.
Waarvan? Van
m'n land.
Waar ligt jou land?
Waar 't zeven
honderd jaarge-
leden ook al lag.
Wel Jan, wel Jan,
wat kijk je grijs 4)
Waarom zou ik
niet grijs kijken?
Ik heb zeuven
vette verrekens
op 't hok.
Wel, dat is mooi,
Jan.
Niet zoo mooi as
jij wel miene!
Hoe dan Jan?
Ze binne alle zeu-
ven dood.
Dat 's leelijk Jan!
Niet zoo leelijk as
jij wel miene.

Hoe dan Jan? Ik heb er 700 pond smeer van.
Dat is mooi Jan! Niet zoo mooi als jij wel miene.
Hoe dan Jan? M'n vrouw het 't vet gesmolten, toen
is de pan omgevallen en m'n heele huis is verbrand.
Dat 's leelijk Jan. Niet zoo leelijk as jij wel miene.
Hoe dan Jan? 'k Heb in de kelder nog 'n zak met zest-
halven gevonden en ik heb 'n ander huis gebouwd.
Dat 's mooi Jan! Niet zoo mooi as jij wel miene.
Hoe dan Jan? M'n vrouw klom over 't hek en ze brak
'r nek!
Das leelijk Jan. Niet zoo leelijk as jij wel miene.
Hoe dan Jan? Ik vond bij 't hek een gouden penning.
Wat kocht je daarvoor?
'n Gouden haantje. Op z'n eene been
Stond 'n molen met 'n steen.
Op z'n ander, 'n molen met 'n stander.
Op z'n kop, tien pond sop.
Op z'n bek, 'n malle gek.
Op z'n rug, 'n vloer en 'n mug.
Op z'n lijf, 'n man en 'n wijf.
Op z'n staart 'n koe en 'n paard.
Op zijn vlerken, de zeven goede werken.
En op z'n vleugels..... 't zijn allemaal leugens!

*) Dr. Schrijnen zegt, dat het Engeland moet zijn en dat er mee wordt bedoeld het zielenrijk, het Oudgermaansche lichtland.

1) Meisje. 2) Knecht. 3) Meid. 4) Vergenoegd.

Ik behoef er, meen ik, niet op te wijzen, dat deze snaaksche versjes, deze grillige producten van ouden volkshumor, al hebben ze dan al weinig dichterlijke waarde, toch ook zonder twijfel zekere bekoering uitoefenen, door hun naïviteit, hun ongekunsteldheid. Juist dat simpele, dat ongezochte, zelfs het soms gebrekkige in 't rijm, 't onbeholpene wat den vorm betreft, maakt ze dikwijls zoo aantrekkelijk. Ik hoop, dat vele lezers en lezeressen het met me eens zijn.

J. SCHUITEMAKER Cz.

VERGEZICHTEN.

V OOR eenige jaren, op een mooien zomernamiddag, stonden we op den zuidelijken dam van de Enkhuizer vluchthaven en ontdekten daar vrijwel naar het zuiden land aan den horizon. 't Was een ontdekking, — want hoe vaak we ook al op dit punt, een der mooiste plekjes in ons land, hadden gestaan, om de Zuid was er zee, niets dan zee te zien geweest en nu blauwde daar een zwakke streep aan den einder, een kustlijn, die naar het oosten ver-
vaagde en weg scheen te zinken in de oneindige verte. We waren anders gewoon onze oogen goed den kost te geven, we konden vorm en afmetingen wel droomen van Urk en Gaasterland, zooals dat zich bij ons boven de kim liet zien en

moesten ons wel verbazen, zij het dan over eigen kortzichtigheid of het buitengewone van het waargenomen verschijnsel.

— Marken? vroegen we elkaar af. Dat kon niet! dat lag immers zuidwest en 't was de vraag of 't van dat punt af onder de kust gezien kon worden. Neen! Urk ligt Oost ten Zuiden en wat we ginds ver zagen moest de Gooische kust zijn, die naar het Utrechtsche toe zich aan ons oog onttrok.....

— Zoo is 't precies! zei eensklaps achter ons een ringbaardige turfschipper, die met zijn tjalk daar voor den wal lag en zich bij

ons voegde, met een kijker gewapend. — Kijk hier maar eens door! — ja, 't is een best kijkertje, dat heb ik in Zwol gekocht, — dan zul je de kust nog een eind kunnen volgen naar 't Geldersche toe; je haalt den Amersfoortschen toren er nog wel mee hieropaan, want 't is bar helder vanmiddag en 't is een kijkertje.....

Hij had niet te veel gezegd, bleek ons, en bovendien schonk hij ons het zelfvertrouwen in eigen waarneming terug, want 't gebeurde heusch niet vaak dat je in Enkhuizen het Gooi kon zien.

Maar één ding is vast, beweerde de schipper, — zoo mooi als 't weer vandaag is, zoo zeker krijgen we nu heel gauw verandering ten kwade. Van zijn vader had hij 't al geleerd dat het weer verslechteren zou als ze vanuit de Val van Urk de Gooische Kust te zien kregen. — Waar 't 'm an leit, daar leit 't an, maar 't is een ding dat vast is. Welnu, dien nacht veranderde het weer en we kregen een flinken wind en wat regenbuitjes uit het noordwesten. We hebben ons toen niet verdiept in wat ons volksweerkunde scheen, doch vonden later voldoende bevestiging van wetenschappelijke zijde om over het verschijnsel van dien dag nog eens na te denken.

De Fransche weerkundigen b.v. hebben nagegaan in hoe verre beweringen van gelijken aard steek hielden. Regen zou binnen korten tijd waarschijnlijk volgen, wanneer men van Boulogne of Calais uit de Engelsche kust kan zien,

WIJNOOGST. DRUIVENLEESSTERS VÓOR DEN AANVANG VAN DEN ARBEID.

evenals dit het geval heet te zijn wanneer men van de hoogte van Montmartre af de heuvels van Saunois waarnemen kan. Slecht weer is op komst als men van la Rochelle uit met eenige duidelijkheid de boomen en huizen onderscheiden kan op het eiland Ré. Storm zou op til zijn wanneer het eiland Aix zich zwartig vertoont voor het oog van den kustbewoner aan den horizon van den Oceaan.

Over het algemeen nu zijn deze volksweeregels vrij nauwkeurig bevonden. Er bestaat dus verband tusschen de nadering van een andere weersgesteldheid en het verschijnsel der grootere doorzichtigheid van de lucht naar den horizon toe, welke ons op een gegeven oogenblik tot ruimer vergezicht dan gewoonlijk in staat stelt.

Nu wordt het waarnemen in de verte gemakkelijker, onze blik verruimt zich naarmate wij ons hoger boven den beganen grond verheffen kunnen. Een mastkorf, vijf meter boven den zeespiegel gelegen, vergunt een blik rondom met een straal van 9 kilometer. Wie echter 10 meter hoog klimmen kan ziet 13 kilometer ver en zoo zal, gestadig klimmend, een vergezicht kunnen reiken tot 113 kilometer op 1000 meter hoogte; vanaf de Brocken (1140 M) weidt de blik 130 mijlen ver en wie op den Mount-Everest (8840) stond zou de wereld in het rond over 350 Kilometer verte aan zijn voeten zien liggen.

Gelijktijdige waarnemingen omtrent wind en weer naast die omtrent de doorzichtigheid der lucht naar den horizon toe kunnen daarom op een hoog gelegen punt, met zijn vele waarneembare bakens, het gemakkelijkst geschieden.

Het aan de Zuidelijke helling van het Schwarzwald gelegen meteorologische station Höchenschwand biedt o.a. een prachtig waarnemingsterrein in dit opzicht. Bij bijzonder gunstige atmosferische omstandigheden kan men vandaar uit toch den geheelen Alpenketen aan den horizon waarnemen in harde, koude trekken, zoowel den dichtbij gelegen Tödi op 118 K.M. afstand als den 240 K.M. verwijderden Montblanc. Bij zonsondergang vertoont zij zich warmer getint. In 12 jaren tijds kon men vandaar 1126 maal de Alpen waarnemen, waarvan 130 keer bijzonder duidelijk. Uit de met die tijdstippen samenvallende meteorologische waarnemingen kon bij vergelijking worden vastgesteld dat het vergezicht in de meeste gevallen intrad, wanneer men binnen het bereik van een gebied van hoogen druk geraakte of wel bij föhn, d.w.z. bij afwaarts gerichte luchtbeweging.

Het intreden van het ruimere vergezicht zou dus in den regel samenvallen met verplaatsing van een hoogdrukgebied, wat windverandering en onder bepaalde omstandigheden voor een gegeven punt weersverslechtering beteekenen kan. De wijze woorden van den Enkhuizer schipper omtrent een ding dat vast is vinden dus in zekeren zin bevestiging doch: waaraan leit 't 'm.

We meenen te kunnen zeggen dat een groote factor voor de mate van doorzichtigheid der lucht gelegen is in de aanwezigheid van stof in den dampkring. Zelfs op de hoogten van den Rigi bevond Aitken per c.M³. lucht nog 400 à 800 stofdeeltjes op heldere dagen, terwijl hij per c.M³. lucht in de Londensche straten 100.000—470.000 stofdeeltjes vaststelde.

We voelen ons als buitenwonend mensch gezegend wanneer we lezen hoe een onderzoek naar de lichtbelemmering door fabrieksstofdeeltjes in den dampkring boven een industriele stadswijk uitwees dat het zonlicht door de rooklagen van 2 à 3 maal een huis hoogte ongeveer $\frac{1}{7}$ van zijn lichtkracht inboet.

Wat nu het intreden van een verruimd vergezicht betreft zullen zich ongetwijfeld in bepaalde gevallen verschillende invloeden doen gelden, doch dankbaar aanvaarden wij de gevonden verklaring dat een afdalende luchtstroom voor het oog van den

WIJNOOGST. DRUIVENLEESSTERS AAN 'T WERK IN DE WIJNBERGEN BIJ NEUSTADT AN DER HAARDT (PFALZ).

waarnemer een deel dezer alomtegenwoordige stofdeeltjes zal neerslaan, daardoor de doorzichtigheid der atmosfeer doen toenemen om zodoende den blik verder te kunnen doen reiken en het vergezicht tot grooter duidelijkheid te brengen.

G.

WIJNOOGST.

DE wijnlanden hebben een moeilijken tijd doorgemaakt. In Frankrijk werd een gedeelte der wijnvelden verwoest en zoowel in dit land als in Duitschland trok de oorlog zooveel arbeidskrachten tot zich, dat van het zoo noodige onderhoud geen sprake kon zijn. Maar ook hier komt men de gevolgen van den wereldoorlog allengs te boven. In Duitschland zijn de wijnbergen alweder in uitstekenden toestand, zoodat van de met druiven beplante oppervlakte weer het volle voordeel getrokken wordt. Groote offers waren noodig om de in den langen oorlogstijd verwaarloosde wijnbergen weer in goeden staat te brengen, en voor nieuwe aanplantingen zorg te dragen, en de daartoe aangewende kosten beteekenden voor vele wijngoed-bezitters een groot risico, waar ten slotte de rentabiliteit van het wijnland niet alleen van stoeren arbeid, maar ook, en in niet geringe mate, van gunstig weer afhankelijk is. Bij weinig andere vruchten kan de oogst zoo geheel mislukken als bij de druiven!

Het jaar 1920 bracht voor den Duitschen wijnbouw nog niet de gewenschte gevolgen, want de druiven bleven te zuur, en vandaar was de kwaliteit van den wijn nu juist niet van de allerbeste soort. Geheel anders is het dit jaar gesteld. De

WAAR DE LIEBFRAUMILCH VANDAAN KOMT. WIJNOOGST IN DE NABIJHEID VAN DE LIEBFRAUENKIRCHE.

droge warme zomer heeft den wijndruiven een suikergehalte gegeven, als misschien in de honderd jaar slechtseenmaal voorkomt en men verwacht dat de kwaliteit van den wijn van dit jaar zelfs die van de gunstige jaren van 1911 en 1915 overtreffen zal. De wijn van dit jaar zal bijna te weinig zuurgethalte hebben en men houdt er dan ook thans reeds rekening mee, dat het in vele gevallen aanbeveling zal verdienen, deze zoete wijn met de meer zure van het vorige jaar te „versnijden” waardoor zij in alle opzichten voortreffelijk zal worden.

De wijnbergen vereischen het geheele jaar door een zorgvuldige behandeling, als men wil dat de planten tot volle ontwikkeling en groei zullen komen. Behalve dat de grond bearbeid moet worden, moet men de wijnstokken met palen stutten, die met doorlopende sterke draden verbonden worden om de ranken tegen storm bestand te doen zijn. Tot den verderen arbeid van den wijngaardenier behoort het deskundig snoeien der ranken, een zeer belangrijke factor bij de behandeling der wijnbergen, want alleen een goed gesnoeide wingerd kan veel druiven produceeren. Bijzondere aandacht moet verder gewijd worden aan de bestrijding van de schadelijke insecten, waarvan de wingerdluis en de zuurworm de meest gevreesde zijn, en het bestrijden van deze klaploopers, die gansche wijnstroken aanvallen en den oogst vernietigen, behoort tot de belangrijkste taak van den wijngaardenier. De bestrijding van de insectenplaag geschiedt met gebruik van chemische middelen door bespuiten van de wijnstokken en vereischt veel werk.

Als het jaar gunstig verlopen is, de druiven zich goed hebben kunnen ontwikkelen en bij gunstige weersgesteldheid ten volle hebben kunnen rijpen, zoodat een kwantitatief en kwalitatief goede opbrengst te verwachten is, dan begint de tijd der vreugde in de wijnstroken, de oogst, het zoogenaamde „wijnlezen” of zooals men in het Rijnland zegt: de herfst, die gewoonlijk begin October aanvangt en meerdere weken voortduurt. Dan ontstaat een vroolijke bedrijvigheid in de wijnbergen, waar overal troepen mannen, vrouwen en kinderen met den oogst bezig zijn, en ver in 't rond klinken de liederen van de lezers en leessters van de wijnbergen in de heldere herfstlucht. Gedurende den arbeid wordt natuurlijk rijkelijk van de druiven genoten en in de korterustpoozen ontbreekt ook niet een opwekkende dronk, want bijna ieder wijngoedbezitter geeft zijn arbeiders dagelijks een vaatje wijn mee bij het werk in de bergen. De geplukte druiven worden dadelijk ter plaatse gemalen, het gemalen product, de zoogenaamde „Maische”, wordt in vaten gedaan en zoo van de bergen naar de kelders weggebracht ter verdere behandeling. Eerst als de zon achter de berghellingen verdwenen is, gaat de vroolijke schare lezers en leessters naar hunne dorpen en stadjes terug, om den volgenden morgen vroeg weer met frissche kracht en lust in de wijnbergen terug te keeren.

Het bekoorlijkst zien de wijnbergen er uit in den herfst, als de bladeren goudgeel tot bloedrood gekleurd zijn en in de blauwe damp van de avondschemering in 't violette overgaand, een kleurenwerking van onbeschrijflijke schoonheid te genieten geven.

LEVEN EN STRIJD IN DE WILDE NATUUR

4)

door F. ST. MARS.

(Geautoriseerde vertaling van S. J. Barentz-Schönberg).

GE ziet in de schemering de gestalte van de wijfjesotter gedeeltelijk opsteken boven den modderigen golfstroom; hoort een zacht gefluit dat klinkt door de vochtige, geluid weerkaatsende stilte, dan weer ziet ge een boog van golfjes die ver stroomaf verschenen

en op één punt samenkomen als verschrikte eendjes bij hun moeder — in de richting van het wijfje en ge ziet alle — met hun vijven, vader, moeder en de drie overgebleven jonge otters, die uit hun schuilplaatsen waar ze hadden moeten wachten, waren gekomen — stroomopwaarts zwemmen, zoekend naar het nieuwe land waar wel zooals zij wisten geen volmaakte vrede kon zijn, maar waar zij niet dag en nacht moesten vechten tegen monsters, die blijkbaar de vreetziekte hadden.

En ik geef u mijn woord dat een ontmoeting van eenig wild dier met dit gezin alles behalve aangenaam was. De oude otter was nooit gewogen, maar hij kan niet minder zwaar zijn geweest dan dertig pond en waarschijnlijk wel meer; zijn wijfje was kleiner maar een echte duivelin in een gevecht, en de jongen waren volwassen genoeg om hun aanwezigheid en hun tanden te laten voelen.

Het getij viel nu snel en de woeste, steelsche waterjagers kwamen langzaam vooruit tegen getij en stroom in, maar weldra kwamen zij aan een ondiepen inham in de modder — aan een plek waar witvisch gaarne bijeen komt. Deze witvissen zijn wonderbare kleine vischjes. De hemel weet wat ze allemaal zijn of waar ze vandaan komen, sprot, haring, makreel en dozijnen andere — allemaal babies; babies van eetbare afmetingen tot streepjes en lijntjes, bijna onzichtbaar; babies niet bij tienduizenden, maar bij millioenen, die gedood worden door duizend vijanden op eenige duizenden manieren en onmiddellijk en altijd worden de gedooden vervangen door een

schijnbaar oneindigen toevloed van evenveel nieuwe millioenen.

Toen gebeurde er iets vreemds. Oogenblikkelijk, alsof de mannetjesotter langs de lijn van zijn hem volgend gezin een woord had gezegd, zoo oneindig zacht dat een menschenlijk oor het niet had kunnen opvangen, of alsof hij een gedachte had uitgestraald zooals de mensch van heden een marconigram in de ruimte zendt, bukte zich elke drijvende, breede otterkop — en was verdwenen.

Na een minuut verschenen zij weer, maar nu in geheel veranderde lijn. Zij vormden een rij naar den mond van den inham, een lange, kromme lijn, elke platte, gladde kop landwaarts gekeerd en elk ongeveer vijfenveertig meter van zijn

buurman. Een poosje bleven zij aldus onbewegelijk, toen begon de buitenkant van het eene einde der booggrond te zwaaien, toen begaven zich alle kalm naar de ondiepe baai in de modder. Let wel, bij deze manoeuvre werd geen geluid gehoord. Zij hadden gehandeld als één dier met één stel hersens en in doodsche stilte.

Zij waren bezig een school witvisch op te jagen naar de ondiepe baai, waar naar alle waarschijnlijkheid heel wat andere visch bijeen was en zij deden het met de stiptheid waarmee „cowboys” vee omsingelen; maar het „vee” dat zij voor zich hadden daar in de diepte, was honderd maal vlugger en waakzamer dan enige koeiensoort, en zij kenden misschien het gevaar — iets dat runderen niet doen. Visch opjagen is een kunst, bijna een wetenschap en wel een die de otter zowat alleen kent. Ge kunt even goed probeeren vallende sterren op te jagen of electricische vonken, als visch te omsingelen, tenzij ge speciaal in die kunst zijt opgevoed.

Voorzichtig trok de lijn van intelligente platte koppen, met de wijd uitstaande, korte ooren, om den mond van de kleine baai heen en hield stil dwars vóór die monding. Binnen die lijn van zwijgenden dood waren, heen en weer schietend, draaiend, zwaaiend, in wolken langs glijdend, schitterend terwijl zij zich omkeerden en het licht weerkaatsden, duizenden kleine visschen van de hemel weet hoeveel soorten en in grootte varierende van stipjes tot flinke groote visschen van twee jaar of meer.

Toen begon het spelletje. Het was geen aardig spelletje, omdat het alleen maar de Dood en alleen maar een spelletje was en als men uit scherts met den Dood speelt — als men

WIJNOOGST. HET MALEN DER DRUIVEN.

alleen maar vernietigt voor „sport”, komt het u toe bij heel leelijke namen te worden genoemd, wanneer ge een viervoetig dier of een vogel zijt — door de menschen die zelf dezelfde dingen doen. Om de paar seconden verbrak de een of andere otter de lijn, dook naar de diepte, waar men kon denken dat hij op zijn eigen houtje heerlijk op jacht ging en verscheen na een minuut binnen de baai met een visch tusschen zijn of haar kaken. Het was een heerlijke grap — voor de otters.

Zij namen zelfs niet de moeite de meeste van de visschen, die zij vingen op te eten; er was geen tijd voor want het was van belang dat zij zoo snel mogelijk na het dooden hun plaats in de lijn weer innamen, om niet de kans te hebben dat eenige visschen de opening zouden zien en als schapen zouden de andere hen oogenblikkelijk naar buiten volgen op een vlucht, die niet te stuiten was.

Zoo amuseerden zij zich, langzaam de wanhopige vischjes insluitend, terwijl de dag zich wikkelde in gewaden van regen en de sombere dampende nevel de wateren bedekte. Hoe de visschen zich voelden bleek uit den herhaalden sissenden stormloop naar de oppervlakte, het zieden en kleppen van de gestrande scholen en het fosforesceeren in golven en strepen en rusteloze vlekken.

Toen klonk plotseling een laag, zacht gefluit van den mannetjes-otter, wiens plaats was aan het eind van den boog en oogenblikkelijk was iedere drijvende, platte kop gekeerd naar één richting, stroomopwaarts, en lag stil. De visschen bemerkten dit feit en begonnen ervan te profiteeren door in troepen naar buiten te schieten onder de zwempooten door van den drijvenden vijand, maar daar letten de koppen niet op.

Er kwam iets stroom-af.

Men kon het nu vlak vóór hen zien..... een vage vlek donkerder dan de omgeving; een glijdende, drijvende vorm, rond en lang en misschien zoo groot als een walvisch. Voor uit ging het, stil als het graf, en een ding als een hoorn stak als een eenhoorn boven zijn puntigen neus uit.

Toen hoestte iemand op nog geen vier meter afstand en de vijf otters zonken als baksteen. Het hoesten was dat van een mensch geweest, maar het was uit het glijdende ding gekomen, dat een jachtvlet was, het water afzakkend om de wilde vogels in den inham op te jagen en de groote eenhoorn — was niets minder dan haar groot verschansingskanon dat over den boeg uitstak; de eenpersoonsbemanning was niet zichtbaar, daar hij ineengedoken zat midscheeps en met een arm over den rand paddelde.

De dieren konden niet lager dan twee voet onder hem gepasseerd zijn — zwakke strepen van licht — terwijl het bootje langs ging, maar de man vermoedde hiervan niets.

Eens lichtte de oude mannetjes-otter zijn kop op, terwijl de pagaai het water boven hem doorsneed, maar hij wist dat hij veilig was en bekommerde zich er verder niet om.

Ongeveer twee honderd meter verder kwamen zij weer boven, als opstijgende onderzeeërs, de een na den ander met een geblaas en geplas, en weer vormden zij de lijn.

Zij waren dezen keer niet op jacht, maar op reis, waarom de jongen niet meer speelden of zachtjes werden gegrepen en gebeten door hun moeder als zij kattedwaad wilden uithalen.

Als otters op reis zijn, komen zij snel vooruit en schelpdieren en zeegras groeien niet aan hun onderkant. Zij zijn zeer vlugge reizigers — de meest rusteloze nomaden der wildernis, de vogels uitgezonderd. Zoo-doende begonnen de oevers, die in het eerst ongeziene, verre stranden waren geweest, langzaam dicht bij elkaar te komen; eerst aan één kant een onafgebroken, golvende reeks van zwarte boomen, afstekend tegen den horizon, toen aan de andere zijde. De boomen en de heggen liepen voortdurend met hen mee.

Eens keerden de oude otters zich plotseling naar rechts en links en toen zij weer verschenen was het onder tegenover liggende oevers — elk met een visch in den bek. Zij aten een weinig, slechts een hap uit de schouders nemend en uit de zijden — en gingen daarna verder.

Het water veranderde nu snel; de lucht van het zeezout ging eruit; ook de visschen veranderden met het water en toen de mannetjes-otter de reeks weer verbrak, was

WIJNOOGST. EEN GLAASJE OM DEN ARBEID TE VERLICHTEN.

dit een zuiver, zoet water en de visch, dien hij verraste in een gat bij den oever, was een forel.

De mijlen gleden voorbij en de uren met hen, terwijl de rivier merkbaar maar langzaam bijna den heelen tijd smaller werd. Maar noch de mijlen noch de uren waren zonder afleiding, zooals alleen het maanlicht zag, dat ongetwijfeld vele duizenden geslachten van otters dien waterweg had zien opgaan. Op één punt beet de grootste van de jonge mannetjes-otter een zich koesterenden wolfachtig uitzienden krulsnoek netjes midden door.

Op een andere plaats werd de jongste otter zelf bijna doorgebeten door een grooten zeekrab — ik denk dat dit was voor het zoute water ophield — die eruit zag als een wonderbare, veelpootige, veelvoelhornige vlek van gloeiend oranje, onder op het lichaam vol lila spikkels, die in vlam schenen te staan.

Weer op een andere plek maakten alle vijf een draai om een aanval te doen op een regiment lampreien, alle met hun zuigmonden vastgeklemd aan steenen, alle naar één richting wijzend met staarten in den stroom wapperend als vlaggen in den wind; die dieren lijken veel op paling en smaken heel lekker.

Op een andere plaats weer doken zij alle onder om een drijvende boot te laten passeeren en zij raakten bijna verward in een net van vischlijnen, waarvoor niets ze behoedde dan dat wonderbare zintuig van reuk of gevoel of beide, dat leeft in hun lange, wuivende snorren en dat honderdmaal scherper is dan wat ter wereld ook.

Eindelijk maakte de rivier een breede bocht en de oude otter ging de andere voor naar den oever. Hij wilde de bocht te land overtrekken en het was opmerkelijk dat op de plek waar hij landde de oever uitgesleten was tot een zichtbare

WIJNOOGST. TERUG NAAR HUIS.

helling — een zeker teeken dat otters sedert onheugelijke tijden de bocht op deze plaats waren overgestoken. Halverwege over de bocht, langs een sloot, bleef de moeder-otter plotseling doodstil staan. Er waren bieve in die sloot en een kleine poel en iets was dichtbij in de eenzaamheid aan het kwaken als een reusachtige kikvorsch. Toen kwam een zwarte vogelgestalte te voorschijn en begon te rennen als een kip en onder het rennen schitterde het wit op zijn opgeheven klein staartje bijna als een lichtje. Dat was een waterhoen en op haar maakten alle vijf jacht, op hun eigenaardige manier voort galopperend als een troep kortpootige, lange honden uit een sprookjesland terwijl zij voortrenden in het maanlicht. Het waterhoen echter sloeg haar vleugels uit, vergat haar lange pooten op te trekken, zooals waterhoenders gewoonlijk doen en de wijfjes-otter, een enkelen, wonderbaren sprong makend, beet naar deze pooten en pakte ze.

Eenige minuten later bereikten zij weer de rivier en de jongen stonden juist op het punt hun vader te volgen in een halven sprong, half glijdend langs den gladden oever, toen de twee ouden eensklaps zoo doodstil bleven staan dat zij alle tegen elkander aanrenden en om onaangenaamheden te vermijden — want otters evenals alle andere leden van de groote wezelsoort hebben geen prettig humeur — opzij sprongen. En dat was juist wat hun ouders ze wilden laten doen. Er was een valjuist onder de landingsplaats onder water. Ik verwacht niet dat de oude otter wist dat die daar was, maar hij vermoedde het een of andere verraad, door de menschenlucht, die aan den kant van het water was in verband met zijn ervaringen ten opzichte van vallen. Maar kunt ge u een gemeenere wijze van vallen zetten voorstellen?

Voort gingen zij weer, nu en dan van hun rechten weg afwijkend om jacht te maken op den een of anderen ongelukkigen visch, welks zilveren schubben hem hadden verraden terwijl hij zich omkeerde bij het zien van de otters en zich wilde verschuilen onder den oever. Maar grootendeels trokken zij aanhoudend en doelbewust voort tot de oevers zoo smal werden dat men bijna van den eene op den andere kon springen; en de laag hangende takken tikten bijna tegen hun neuzen en de waterratten renden weg aan

beide zijden of werden gevangen door een plotselinge aanval van de jonge otters, naarmate hun noodlot dat eischte.

Eindelijk, juist toen het eerste flauwe schijnsel van den dageraad den oostelijken hemel deed verbleeken, verminderde de rivier tot een stroompje en werd een diep beekje dat zich verborg tusschen de rotsen en verdween ten slotte geheel. Zij waren aan het einde, of liever aan het begin der rivier gekomen.

Hier kroop de oude otter uit het water, dat hem nog niet half bedekte en ging vooraan door verwarde heideplanten naar een steenen hol, in welks donker inwendige zij gedurende den dag sliepen — nadat zij een woedenden, grijzen, ouden bergvos eruit verjaagd hadden, wiens eigenlijke woonplaats het was.

Den volgenden avond, nog voor de zon geheel was ondergegaan, begonnen zij weer hun reis. Dezen keer ging de tocht

over land, over eenzame, met heide bedekte moerassen en het was een werkelijk gevaarlijke onderneming voor zulke waterbewoners. Het geluk was met hen, want zij hadden nog geen kwart mijl afgelegd of zij ontmoetten een vlucht patrijzen, die zich juist gereed maakten op den grond den nacht door te brengen en doodden twee ervan. Ongeveer halverwege — steeds geleid door den ouden mannetjes-otter, wiens instinct en kennis van den weg een nooit falend wonder was — ontmoetten zij vier grijze of berghazen, die speelden.

Een der hazen bleef achter, met twee otters die woest aan zijn achterpooten hingen, en de rest ging heen.

En nauwelijks een mijl verder werden zij aangevallen door een wilde kat met een jong. De wilde kat echter had nooit te voren te doen gehad met een heele familie otters en ik ben heel zeker dat zij noch haar jong die ooit weer zullen aanvallen. Zij draagt nog heden de littekens van hun scherpe tanden. Toen eindelijk, juist toen de maan opkwam, haastten zij zich alle om vooruit te komen, tegelijk hun koppen opheffend — zij roken water en dadelijk daarna hoorden zij het babbelen — een luidruchtige bergstroom dansend naar de dalen. Hierin schotlen zij, duiwend, onder dompelend, en het stof van het gevreesde binnenland van hun gedroogde pels schuddend; en zij gingen stroom af, de dieren in de rivier verschrikkend, en de forellen half dol makend, terwijl zij voor de grap jacht op hen maakten.

.....
De dag brak aan; een roodborstje op den oever van dien stroom, nu een rivier vele mijlen lager, zong zijn treurig morgenlied; de kraaien krasten in de olmen bij een oude kerk in de nabijheid, en de houtduiven vlogen omhoog, onder het opvliegen de gebroeders herfstbladeren opjagend, tot zij draaiend op het water neerstreken, toen de otters aan een plek kwamen — het doel van hun tocht — waar de rivier uitliep in een mijlen breede, ondiepe waterplas, bedekt met hooge biezen en riet.

Op de smalle waterwegen tusschen muren van zwaaiend, fluisterend riet, konden zij koeien en waterhoentjes zien rondzwemmen; wilde eenden van een half dozijn verschillende soorten kwamen bijeen en klepperden over de open watervlakten of trokken V

vormige lijnen langs den hemel; groote spookachtige, grijze reigers, stonden en waadden tot aan de knieën in het water; kleine baardmeesjes met lange staarten en zware snorren zwaaiden en klommen tusschen het riet en ulen met korte ooren en groote vleugels maakten op klaarlichten dag jacht op alle.

Zij waren gekomen. Zij waren aan hun doel. Zij zouden blijven en hier hun woonplaats maken, in het land van de „ruimte”, het heiligdom naar het hart van den otter, waarheen hun leider, door zijn wijsheid, zijn slimheid en zijn moed hen had gebracht.

De groote verhuizing der otters was afgelopen.

(Wordt vervolgd).

HUISJE AAN HET MARKTPLEIN TE VEERE, AANGEKOCHT DOOR DE VEREENIGING „HENDRICK DE KEYSER”.